

Hogyan élnek meg a zenészek a pandémiát?

A szimfonikus zenekarok számára a koronavírus teljesen új élethelyzetet teremtett: a zárt térben tartandó koncertek elmaradtak; csupán online felvételeken, közvetítéseken keresztül, vagy kislétszámú, szabadtéri kamarakoncertek formájában tudták tartani közönségükkel a kapcsolatot. A koncertek elmaradása jelentős bevételkiesést is okozott számukra, amely finanszírozási problémákat generálhat. A zenekarokat érő negatív hatások természetesen a zenészek helyzetét is befolyásolták, azonban a különböző zenészcsoportokat más-más módon érintették. A szabadúszók többsége drasztikus jövedelemkieséssel szembesült, ezzel szemben a szimfonikus zenekari állásban lévő zenészek rövid távon jellemzően nem érezték meg a pandémia anyagi hatásait: fizetésüket továbbra is változatlanul kapták, azonban hosszabb távon az ő megélhetésük is veszélybe kerülhet. A bizonytalanság és a kezdeti „sokk” mellett számos pozitívumról is beszámoltak interjúalanyaink: sokkal több időt tudtak családjukkal tölteni, illetve lehetőségük volt egy kicsit pihenni és önmaguk szakmai fejlesztésével foglalkozni.

Ahogy korábbi cikkünkben (Mennyire „immunisak” a hazai szimfonikus zenekarok a koronavírusra? *Zenekar, 2020/3*) rámutattunk, a koronavírus az egész világot kihívások elé állította, az előadóművészettel foglalkozó szervezetek és művészek számára pedig különösen nehéz időszakot okozott. Márciustól kezdve a legtöbb koncert elmaradt, vagy a szervezők kénytelenek voltak későbbre halasztani a rendezvényt. Mivel a zenekarok évekre előre kialakítják a koncertnaptárjukat, felkérlik a szólistákat és lefoglalják a koncerthelyszínt, így az elmaradt koncertek pótlása sem egyszerű feladat – amellet, hogy körülbelül havonta új évadtervet kellett készíteniük a bizonytalanság miatt. A nyári időszak ugyan jelentett némi fellélegzést a szabadtéri koncertek révén, azonban a zárt térben megrendezett koncertek iránti kereslet meg sem közelíti a vírushelyzet előtti szintet. Ebben nyilvánvalóan nagy szerepe van a vírustól való félelemnek, különösen a veszélyeztetettebb, idősebb korosztály körében, akik a klasszikus zene törzsközönységét jelentik. A meredeken emelkedő esetszámok sajnos a közeljövőre vonatkozóan sem jelentenek túl sok jót, így a zenekaroknak új módokat kell keresniük a közönséggel való kapcsolattartásra, illetve ki kell dolgozniuk alternatív megoldásokat az élő koncertek helyett.

Annak érdekében, hogy meghatározhassuk, a helyzet hogyan hatott a zenészekre, számos interjút készítettünk különböző zenekarok tagjaival, valamint szabadúszó művészekkel. Az interjúk során a pandémiás időszak anyagi, valamint lelki hatásait igyekeztünk felmérni. Korábbi cikkünkben (*Szimfonikus zenekari zenésztípusok, Zenekar, 2020/2*) megfogalmaztunk néhány narratívát, amelyek a zenekari zenészek egy-egy archetípusát jellemzik. A különböző típusokat tekintve egységes, hogy a zenekari játék jelenti az állandó pontot a zenészek életében, amely mellett vállalnak egyéb tevé-

kenységeket. A korábban bemutatott archetípusokat jelen esetben fontosnak tartjuk kiegészíteni a szabadúszó zenészekkel, ugyanis a vírushelyzet rájuk egészen más-hogyan hatott, mint az állással rendelkezőkre. Az alábbiakban az egyes narratívákat követve mutatjuk be az interjúk során megjelent gondolatokat, hatásokat.

1. A pandémia hatása az „utánpótlásnevelőre”

Az utánpótlásnevelő a zenekari munka mellett – jellemzően félállásban – oktatással is foglalkozik. Számára a legnagyobb kihívást az online oktatásra való átállás jelentette. Az online zenetanítást illetően megoszlottak a vélemények: egyesek szerint teljesen haszontalan volt, míg mások úgy érezték, így is jelentős mértékben fejlődött növendékük. Alapvető problémaként jelent meg, hogy a Skype vagy Messenger használatkor a hang késik, így nem lehet érdemileg kísérni a diákot, illetve együtt zenélni vele. Több tanár a hangszín vagy a játékmod megítélését illetően is kétségeket fogalmazott meg: az online eszközök, alkalmazások némileg torzítják a hangot, illetve a felhangokat sem szólaltatják meg olyan dúsan, így minimális korrekciókra nem feltétlenül alkalmasak. Volt, aki úgy döntött, hogy – az időhatékony-ság szempontját szem előtt tartva – „nem fog ott ülni a gép előtt egész nap”, így videók formájában kérte a tanítványoktól a heti anyagot, akiknek utána elküldte javaslatait, instrukcióit, illetve szükség esetén hangfájlban bemutatta az adott részt. Nehézségként jelent meg a diákok motiválása is az ingerszegény környezetben: a tanítványok egész nap online órákon vettek részt az „iskolában”, társaikkal is online módon tudták tartani a kapcsolatot, majd a nap végén még a zeneórához is a képernyő elé kellett ülniük. Az online órák jellemzően

az idősebb, tudatosabban gyakorló diákok esetében voltak hatékonyabbak.

2. A pandémia hatása a „multizenekarosra”

A multizenekaros egyszerre több szimfonikus zenekar munkájában vesz részt állandó tagként. Jelen helyzetben a „több lábón állás” kifejezetten előnyös a zenész számára, ugyanis, ha az egyik zenekar nehezebb helyzetbe kerül, és nem tudja fizetni a zenészek munkabérét (vagy akár csak csökkenteni kényszerül azt, például az alpbéren felüli „spielpénz” megvonásával), a másik zenekartól még mindig számíthat a zenész a havibérre. A zenekarok helyzete változó: van olyan együttes, amely esetében forráselvonás történt, míg a „szerencsésebbek” továbbra is kapják az állami vagy önkormányzati támogatást – persze kérdéses, hogy „teljesítmény nélkül” meddig tartható fent az állapot. A zenészek a kötelező szolgáltatásokat ingyenes koncerteken, online közvetítéseken, koncertfelvételeken való közreműködés formájában teljesítették (vagy jövőbeli koncerteken, „túlmunka” keretében fogják teljesíteni), azonban természetesen van bennük kétség a jövőt illetően: ha a helyzet változatlan marad, és továbbra sem tudnak koncertezni, aggódnak, hogy a zenekarok hogyan fogják kigazdálkodni a fizetésüket. A zenekarok különböző modelleket követve alakították ki a fizetési rendszert – alkalmazkodva a jelenlegi helyzethez. Volt olyan együttes, amely tagjai változatlanul kapták a tavaszi időszakban ugyanazt az összeget, amelyet korábban is, dolgozniuk azonban nem kellett, mert otthoni körülmények között felvett, kevésbé profi videókkal nem szeretett volna a zenekar megjelenni az online térben. Más zenekarok esetében a zenészek egy alpbért kaptak, amelyen felül a különböző vállalásokért (például kültéri kamarakoncerteken, online felvételeken való közreműködés) lehetett „bónusz” kapni. A forráselvonással sújtott zenekarok esetében természetesen még nagyobb bizonytalansággal kell szembenézniük a zenészeknek, azonban fontos azt is megjegyezni, hogy a zenekar bevételeinek csökkenésével együtt a költségei is csökkentek, hiszen nem kellett például terembérletet vagy jogdíjakat fizetnie. A zenekarok – és közvetett módon a zenészek – a korábban kialakított, éves költségvetés miatt rövid távon nem biztos, hogy megérezték a támogatások csökkenését, azonban hosszabb távon mindenképpen számolniuk kell ennek hatásaival.

3. A pandémia hatása a „haznikirályra”

A haznikirály a zenekari állása és teendői mellett szabadidejében más szimfonikus zenekarok munkájában, stúdiózásokban, filmzene-felvételeken vagy akár könnyűzenei projektekben vesz részt. Számára az elmúlt időszak jelentős bevételkiesést jelentett, hiszen a pro-

jektek, koncertek, turnék elmaradtak. Interjúalanyaink közül ez senki számára sem jelentett olyan mértékű anyagi problémát, hogy más tevékenységbe kellett volna kezdenie, azonban a kérdést célszerű lenne a jövőben egy nagyobb mintán is megvizsgálni. A megkérdezett zenészek közül többen úgy fogalmaztak, hogy „ha jönnek felkérések, lehetőségek, örömmel elvállalják, azonban nem alapoznak rájuk” – így aztán a hiányuk sem okozott sokkot számukra.

4. A pandémia hatása a „kamarazene szerelmésére”

A kamarazene szerelmese az igazi kiteljesedést a kvartettek, kvintettek világában találja meg. Őt a koronavírus következtében kialakult helyzet meglehetősen negatívan érintette, mert a felkérések visszaestek. Egyik alanyunk véleménye szerint körülbelül egy hetet tudtak a kamarazenekarral úgy dolgozni, ahogy tavaly, amely eredményeképp anyagilag fokozatosan ellehetetlenül a zenekar, mivel a fő bevételi forrása a jegyeladás. A zenekar vezetőjének szavaival élve „félő, hogy elveszik az, amiért sok éven át dolgoztak”.

A kamarazenekarok nehézségei között hasonló tényezőket említhetünk, mint a szimfonikus zenekaroknál (például a tervezhetetlenség, külföldi szólista nem tudott eljönni, koncert alatt a közönség szeparálása nehézkes, félelem a vírustól a zárt térben megrendezett koncertek esetében). A kisebb formációk ugyan rugalmasabban tudnak reagálni a környezeti változásokra, azonban jellemzően a tagoknak (zenészeknek) kell ellátniuk minden szervezési feladatot, amely jelen helyzetben – az egyébként is kisebb közönségbázissal rendelkező kamarazenekarok esetében – még nagyobb kihívás. A nehézségek mellett azonban alanyaink egyértelműen pozitívként említették, hogy a pandémiás időszakban nem voltak szűk időkorlátok közé szorulva a feszített koncertnapár miatt, így „igazi műhelymunka tudott kialakulni a zenekarban, a vonásnemek egyeztetésére és az együttjátékra tudtak koncentrálni”. Ennek eredményeképp javult a zenekar játéka, amely meg is mutatkozott a júliusi-augusztusi koncerteken.

5. A pandémia hatása a „több szakmát űzőre”

A több szakmát űző zenész a művész-lét mellett rendelkezik egy civil szakmával is. Számára a vírushelyzet következtében kialakult leállás lehetőséget nyújtott arra, hogy másik karrierjére koncentráljon. Az előadóművészek helyzetét nehezítő bizonytalanság és félelem őt talán kevésbé érinti negatívan, hiszen civil szakmájához bármikor „visszanyúlhat”. A „több lábón állás” anyagi- és lelki- is biztonságot jelent számára.

Alanyaink között volt olyan zenész is, aki a pandémiás időszakban vált „több szakmát űzővé”: a Netpincéernél

kezdett biciklis futárként dolgozni. A váltás azonban nem anyagi okok miatt történt; a megkérdezett zenész szeretett volna a zenélésen kívül valami mást is kipróbálni, illetve megijedt a kijárási tilalomtól, és azt gondolta, hogy futárként akkor is kimehet az utcára, ha esetleg teljes kijárási tilmat vezetnek be. A megkérdezett zenészek között több olyan is volt, aki – új „szakmaként” – önkéntesnek állt, ugyanis a zenélés háttérbe szorulásával sok szabadideje lett. Az önkéntesek között leginkább fiatalabb, családdal nem rendelkező zenészeket találhatunk, akik igényelték a bezártság alatt a társaságot, miközben a társadalom számára is hasznos tevékenységet szerettek volna végezni.

6. A pandémia hatása az „édesanyára”

Ugyan napjainkban egyre inkább eltűnőben vannak a hagyományos férfi-női szerepek, az édesanyák speciális helyzete egy külön alpontot érdemel. Az édesanya zenekari munkája mellett gyermeket nevel és jellemzően ő végzi a gyerek körüli teendőket. Az édesanyára az elmúlt időszak kettős hatással volt: egyrészt élvezte, hogy családjával és gyermekeivel sokkal több időt tudott tölteni, mint egyébként, másfelől azonban nagy terhet jelentett számára a család és a gyerekek ellátása. Most, hogy mindenki otthon volt, nagymértékben megnőtt a házimunka mennyisége, valamint a gyerekek oktatásanevelése is jelentős mértékben az ő feladatává vált. Például egyik interjúalanyunk két kisiskolás gyerekkel töltötte a karantén időszakát, rengeteg tanulással. Helyzetüket nehezítette, hogy a gyerekek az anyuka szavaival élve „digitális analfabéták”, így állandó segítségre szorultak az online oktatás során. Az édesanyáknak „új fronton kellett helyt állniuk”, amely nagy kihívást jelentett számukra: alanyunknak az otthoni teendők miatt nem volt ideje kezdetben gyakorolni sem. Láthatjuk tehát, hogy az otthonlét egyáltalán nem a pihenésről szól még azok számára sem, akiknek nem kellett dolgozniuk – nem is beszélve azokról az anyukákról, akiknek közben „home office-ban” például felvételeket kellett készíteniük, vagy próbákon kellett részt venniük.

7. A pandémia hatása a „szabadúszóra”

A szabadúszó nem rendelkezik állással, így nem kap havibért, hanem a felkérések, projektek után kap fizetést. Mivel ezek jelenleg elmaradtak, számára okozta talán a legnagyobb kihívást az elmúlt időszak. A szabadúszó-lét inkább a könnyűzenére jellemző, azonban a klasszikus zene világában is beszélhetünk ilyen zenészekről. Interjúalanya-

ink közül több zenészt érintett annyira rosszul a munkák – és így a bevételek – elmaradása, hogy új, a zenéléshez egyáltalán nem kapcsolódó – jellemzően alkalmi – munkát vállalt, például árufeltöltőként dolgozott valamelyik hipermarketben, biciklis futárnak állt, vagy sofőrködésbe kezdett. Több interjú során megjelent a gondolat, miszerint a szabadúszók a sok haki, stúdiófelvétel, fellépés révén korábban jelentős tartalékokra tehettek szert – szemben a zenekari állásban lévő zenészekkel –, így a mostani helyzetben a tartalékaikból tudtak élni. Természetesen van olyan szabadúszó, akire ez igaz, azonban számos esetben nem beszélhetünk akkora tartalékokról, amely elég lenne akár hónapokig, évekig.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a pandémiás időszak mindenkit máshogyan érintett, és mindenki számára másféle kihívásokat hozott. Az általunk feltárt, különböző zenésztípusok esetében közös, hogy némi félelem van bennük a jövőt illetően, azonban a tavaszt – a kezdeti sokkot követően – pozitívan élték meg. Egyik alanyunk szavaival élve „a család volt a legnagyobb nyertese az időszaknak”, amely „élete két legszebb hónapja volt”. Többen kiemelték, hogy végre volt idejük a régóta halogatott feladatokra, ház körüli teendőkre amellet, hogy minőségi időt tudtak családjukkal tölteni, és segíteni idősebb szüleiknek. Sok évnyi vagy akár évtizednyi, „szünet nélküli, feszített tempójú zenélés után jót tett a leállás az izmoknak és az agynak egyaránt”. Több zenész hangsúlyozta továbbá azt is, hogy örült annak, hogy végre „magával tudott foglalkozni, és volt lehetősége alapozni, illetve ápolni tudását” – anélkül, hogy az éppen aktuális koncert repertoárját kellett volna gyakorolnia.

A koronavírus rámutatott a zenekarok és a zenészek szintjén is az innováció és az új utak keresésének fontosságára: potenciális veszélyek bármikor megjelenhetnek, amelyek teljesen újszerű munkamódszereket és a működés alapvető újragondolását követelik meg. Ezekre a váratlan helyzetekre lehet reaktívan reagálni, azonban

*James Payne, a Mitchell középiskolás diákja által módosított maszkok fúvósoknak**

célszerűbb proaktívan keresni azokat a lehetőségeket, amelyek a megújulás és a rugalmas működés irányába mutatnak. A gondolat az egyének szintjén is éppúgy értelmezhető: aki „több lábon áll”, könnyen tanul, és nem riad vissza a változásoktól, könnyebben kezeli az ilyen váratlan helyzeteket is, mint a koronavírus.

Jelen cikkben csupán néhány archetípust azonosítottunk, amelyek tovább bővíthetők – a koronavírusra adott reakciók kapcsán is. További kutatási irányt jelent

a megjelenített gondolatok szélesebb körben való vizsgálata, amely eredményeképp egy átfogóbb képet kapunk a koronavírus zenésztársadalomra gyakorolt hatásairól. Amennyiben Ön, kedves Olvasó, egyedi, a leírtaktól eltérő történettel rendelkezik, és szívesen hozzájárulna a további kutatásokhoz, kérjük, keresse fel a cikk szerzőit!

A cikk szerzői:

Szedmák Borbála kutató, a Stratégiai és Nemzetközi Menedzsment Kutatóközpont tagja a Budapesti Corvinus Egyetemen. Közel húsz éve foglalkozik klasszikus zenéléssel, fő kutatási területe a kultúramenedzsment.
bori.szedmak@gmail.com

Dr. Szabó Zs. Roland digitális transzformációs, üzletimodell-innovációs és változásvezetési szakértő, a Stratégiai és Nemzetközi Menedzsment Kutatóközpont vezetője, egyetemi docens a Budapesti Corvinus Egyetemen.

zsoltroland.szabo@uni-corvinus.hu

** Egyes vélemények szerint, fúvósok esetében a hangszer végén vélhetően lényegesen csekélyebb a levegő kiáramlása, mint két fújt frázis között, amikor a zenészek intenzívebben lélegeznek. (A szerk)*

Legjobbaink a nemzetközi porondon is versenyképesek

Izgalmas időszakot tudhat maga mögött a győri Széchenyi István Egyetem: miután lezárták a karanténnal nehezített második félévet, az intézmény szerkezeti struktúrájának átalakítása is lezajlott. A győri Művészeti Kar folyamatosan növekvő létszámmal működik, a régió meghatározó intézménye, ahonnan jól képzett muzikusok kerülnek mind az iskolákba, mind a zenekarokba. Minderről Hontvári Csaba, a Művészeti Kar dékánja nyilatkozott.

■ *Amikor először beszélünk telefonon, ön azt említette: épp óriási szervezeti átalakításban vannak, ami várhatóan nyár végére lezajlik. Mi történt Győrben az elmúlt időszakban?*

– A Széchenyi István Egyetem 2020. augusztus 1-től államilag elismert alapítványi fenntartású egyetemenként működik, önállóbb szerkezeti struktúrában. Erre a megoldásra sok sikeres nemzetközi példa található.

■ *Mit jelent ez a változás szervezeti szinten és hogyan jelentkezik a mindennapokban?*

– A Széchenyi István Egyetem fenntartói jogait az államtól a Széchenyi István Egyetemért Alapítvány vette át, amelynek kuratóriumában az egyetemhez szorosan kötődő, intézményünket jól ismerő, elkötelezett személyek vállaltak szerepet. A szervezeti felépítés ugyanakkor alig módosult, az egyetem autonómiája változatlan.